

Urheilijan ylikuormitus Science Meets Practice 1.12.2022

Kerttu Toivo
LT, liikuntalääketieteen erikoislääkäri
ylilääkäri
Tampereen urheilulääkäriasema, UKK-instituutti

 terveurheilija®

**Tampereen
urheilulääkäriasema**

Sisältö

- Käsitteitä
- Tieteellinen tutkiminen
- Vaikutukset elimistöön
- Esiintyvyys
- Oireet
- Tutkimukset
- Ennaltaehkäisy
- Toipuminen
- Hoitopolku Pirkanmaalla

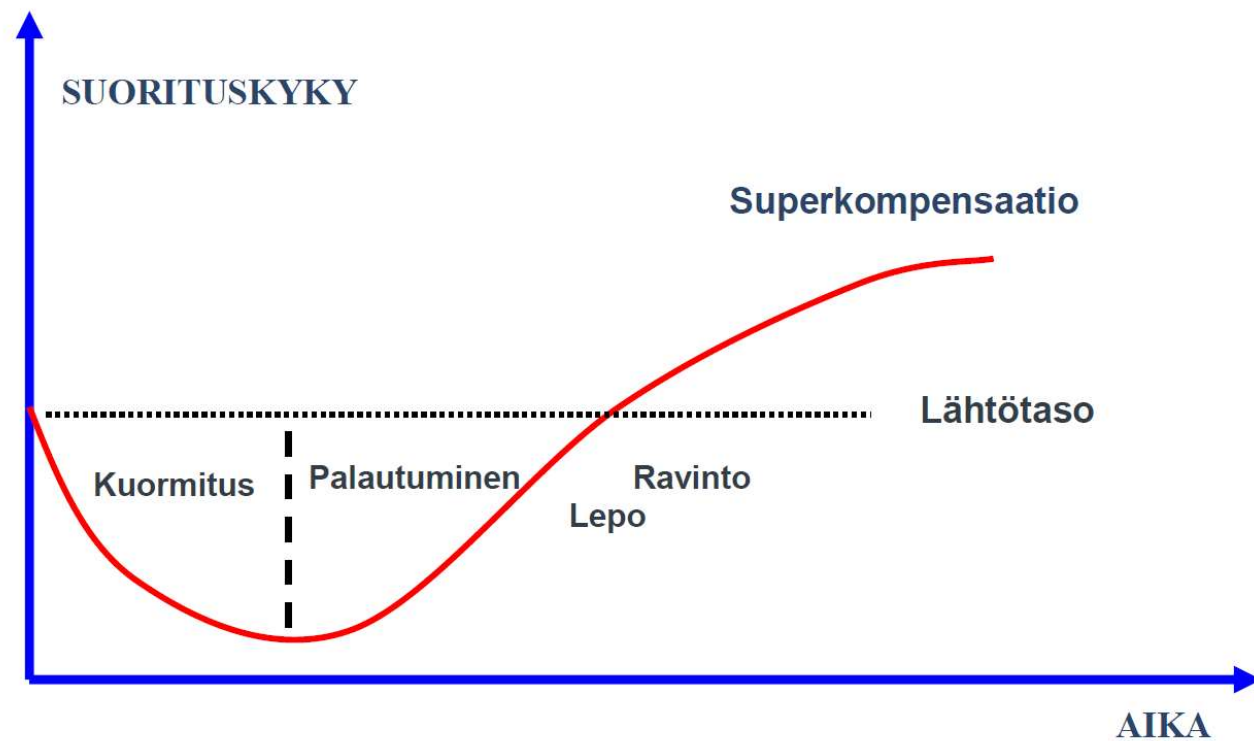
Harjoittelusta ja palautumisesta

- **Harjoittelu:** kehon tasapainotilaa ylikuormitetaan
→ lyhytkestoinen väsymys ja parempi suorituskyky
- Ylikuormittaminen on suorituskyvyn kehittymisen edellytys
- **Palautuminen:** ajan kanssa tapahtuva fysiologinen ja psykologinen prosessi: passiivinen, aktiivinen, proaktiivinen

Alipalautuminen altistaa ylikuormitustilalle

PROSESSI	HARJOITTELU	TEHOSTETTU HARJOITTELU		
LOPPU TULOS	LYHYTKESTOI- NEN VÄSYMYS	TARKOITUKSEN- MUKAINEN YLIKUORMITUS	LIALLINEN YLIKUORMI- TUS	YLIKUORMITUS OIREYHTYMÄ
PALAUTUMISEN KESTO	PÄIVIÄ	PÄIVIÄ- VIIKKOJA	VIIKKOJA- KUUKAUSIA	KUUKAUSIA →
SUORITUSKY- KY	PARANTUU	VÄLIAIKAISESTI LASKEE	ENNALLAAN, LASKEE	LASKEE

Superkompensaatiossa suorituskyky paranee

Mitä on suorituskyky?

- Voidaan määritellä ennalta asetettujen tavoitteiden saavuttamisena tai ylittämisenä
- Fyysiset tekijät (esim. kestävyys, voima, nopeus, liikkuvuus) ja psykologiset tekijät (esim. keskittyminen, motivaatio, tahto) vaikuttavat
- miten taitoja ja kykyjä pystytään hyödyntämään eri olosuhteissa ja kilpailutilanteissa
- Kuormitukseen ja palautumiseen vaikuttaa sekä fyysiset että psyykkiset tekijät

Liiallisen ylikuormittumisen ja ylikuormitusoireyhtymän erottaminen on haastavaa

- Oireiden määrä, laatu tai vaikeus eivät kerro kummasta on kyse
- **Liiallinen ylikuormittuminen**
  - suorituskyky laskee
  - mielialaoireet
  - hormonitoiminnan muutokset
- **Ylikuormitusoireyhtymä (over training syndrome)**
  - oireet vaikeampia?
  - palautumiseen vaadittava aika pidempi: kuukausia

Ylikuormitusoireyhtymän tieteellinen tutkiminen on haastavaa

- Milloin oireyhtymä kehittyy? - **Selkeiden diagnostisten kriteerien ja markkereiden puute**
- Yksilöiden normaalitilan vaihtelun huomiointi
- Yksilölliset vasteet lisättyyn harjoitteluun
- Lajien väliset erot
- Lääketieteellinen erotusdiagnostiikka
- Riittävän pitkä seuranta ennen loppumittauksia
- Epäeettistä aiheuttaa urheilijalle

Overtraining Syndrome Symptoms and Diagnosis in Athletes: Where Is the Research? A Systematic Review

Jonathon Weakley,^{1,2,3} Shona L. Halson,^{1,2} and Iñigo Mujika^{4,5}

¹School of Behavioural and Health Sciences, Australian Catholic University, Brisbane, QLD, Australia; ²Sports Performance, Recovery, Injury and New Technologies (SPRINT) Research Centre, Australian Catholic University, Brisbane, QLD, Australia; ³Carnegie Applied Rugby Research (CARR) Centre, Carnegie School of Sport, Leeds, United Kingdom; ⁴Department of Physiology, Faculty of Medicine and Nursing, University of the Basque Country, Leioa, Basque Country; ⁵Exercise Science Laboratory, School of Kinesiology, Faculty of Medicine, Universidad Finis Terrae, Santiago, Chile

Tavoite: tutkia ylikuormitusoireyhtymän oireita ja diagnostiikkaa, haettiin alkuperäistutkimuksia, joissa osoitettiin yli 4 viikkoa kestävä suorituskvyn lasku ylikuormitukseen liittyen yhdistettynä psyykkisiin oireisiin

Tulos: nolla tutkimusta --> Riittävästi hyvälaatuista näyttöä ylikuormitustilan ymmärtämiseksi urheilijoilla ei ole

Ylikuormitustilassa oireet jatkuvat usean viikon levosta huolimatta

- Lajispesifinen **suorituskyvyn lasku** ja alisuoriutuminen
- Riittämättömän palautumisen syynä heikentynyt palautumiskyky tai riittämätön palautumisaika
- Mielialaoireet
  - alentunut energisyys
  - lisääntynyt väsymys

Suorituskyvyn testaaminen on tärkeä osa diagnostiikkaa –mutta perustaso tulee tietää

- Perustaso testit
- Testaaminen
  - Toistettavuus
  - Testin valinta
  - Olosuhteiden vakiointi
- Maksimaalinen hapenottokyky
- Lajispesifisyys
- Monipuoliset suorituskyky testit
- Tyypillisesti vaikeus ylläpitää intensiivistä suoritusta

Ylikuormitus vaikuttaa eri elinjärjestelmiin

Biokemiaa

- Glykoneenivarastojen väheneminen, katabolia
  - Lihasten glykogeenipitoisuus arviointivaiheessa usein normaali
  - Verensokeri tyypillisesti normaali
- Maksimaalinen laktaattipitoisuus laskee, submaksimaaliset arvot eivät yleensä muutu tai laskevat hieman
- CK eli kreatiinikinaasi ei kerro ylikuormitustilasta, vaan lihasten kuormituksesta

Krooninen stressi vaikuttaa umpieritysjärjestelmään

- Hypotalamus-aivolisäke-umpieritysrauhanen akselin toiminta muuttuu
  - Äkillinen stressi vaikuttaa mm. kardiovaskulaarisiin vasteisiin ja energia-aineenvaihduntaan
  - Muutokset reseptoreissa ja välittäjäaineissa
  - Muutokset hypotalamuksen eritystoiminnassa ja sitä kautta hormonien erityksessä
- Jatkuva altistus stressille/kuormitukselle muuttaa elimistön neuroendokriinisia vasteita stressiin

Hormonipitoisuuksien määrittäminen

- Testosteroni/kortisoli suhde laskee kuormituksen kasvaessa mutta ei kerro ylikuormituksesta
- Muita hormonaalisia markkereita: kasvuhormonin, prolaktiinin ja testosteroni pitoisuuden lasku, testosteroni/estradioli suhteen lasku

Harjoittelun tehostaminen vaikuttaa mielialaan

- Negatiiviset tunnetilat lisääntyvät ja positiiviset vähenevät raskaiden harjoitusjaksojen aikana, kun kuormitus vähenee tilanne palautuu
- Oirekyselyt
  - Esim. POMS
  - Ylikuormitusriskissä olevien tunnistaminen
  - Harjoittelun intensiteetin säätely
  - Luottamuksellisuus tärkeää
- Psykomotorisen nopeuden testaaminen
- Persoonallisuuden piirteitä tutkittu
- Huom! Myös muiden tekijöiden vaikutus mielialaan

Sykkeen käyttäytyminen kuvaa autonomisen hermoston toimintaa

- Maksimisyke rasituksessa laskee kun harjoitellaan enemmän (ei kerro onko ylikuormitusoireyhtymä)
  - Vähentynyt sympaattisen hermoston aktiivisuus? Muutokset adrenergisten reseptorien toiminnassa? Johtuu alentuneesta suorituskyvystä?
- Leposyke ei muutu kaikilla ylikuormittuneilla, usein nousee
- Sykevälivaihtelusta ja ylikuormitusoireyhtymästä ei luotettavia tuloksia, matala sykevälivaihtelu tukee diagnoosia

Diagnosing Overtraining Syndrome: A Scoping Review

Justin Carrard, MD,*[†] Anne-Catherine Rigort, BSc,[†] Christian Appenzeller-Herzog, PhD,[‡] Flora Colledge, PhD,[§] Karsten Königstein, MD,[†] Timo Hinrichs, MD,[†] and Arno Schmidt-Trucksäss, MD[†]

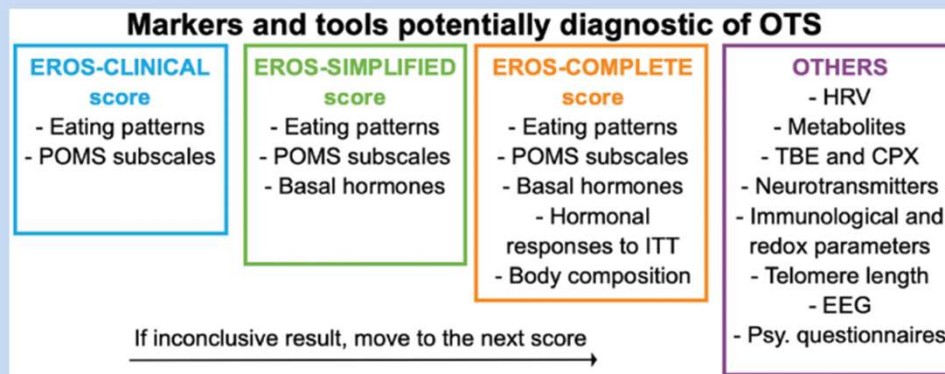

Figure 2. Overview of the identified biomarkers and tools potentially diagnostic of overtraining syndrome (OTS). CPX, cardiopulmonary exercise test; EEG, electroencephalography; HRV, heart rate variability; ITT, insulin tolerance test; POMS, Profile of Mood State; psy. questionnaires, psychological questionnaires; TBE, 2-bout exercise test.

Endocrine and Metabolic Responses on Overtraining Syndrome study

39 tutkimusta,
Potentiaalisia diagnostisia
markkereita tunnistettiin ,
näytön aste matala

Ylikuormitusoireyhtymää raportoidaan paljon

- Esiintyvyys vaihtelee eri tutkimuksissa 10-60%
  - Huippu-juoksijat 60%
  - Kuntoilijat 32%
  - Kansallisen tason lukio-ikäiset urheilijat Ruotsissa (16 lajia) 37%
  - Yleisempää korkeamman taitotason urheilijoilla
- Nuorista tytöillä enemmän, aikuisista miehillä enemmän
- Riski suurempi, jos taustalla aiempi ylikuormitusoireyhtymä
  - Korkeakoulu-ikäisillä uimareilla, joilla oli 1. vuonna ylläkirjasto, uusiutumisen riski 91 % vs 34 % muilla

Science -mitä pitäisi tehdä/tutkia?

- käsitteiden yhtenäistäminen
- tutkimuksia myös muiden kuin kestävyyslajien urheilijoilla, biomarkkerit saattavat olla riippuvaisia lajista
- tutkimuksia enemmän naisurheilijoilla

Suorituskyvyn laskulle tulee aina etsiä syytä

- Ei ole diagnostista testiä tai markkeria
- Monet oireet ja löydökset sopivat myös muihin sairauksiin
- Oireet yksilöllisiä, suorituskyvyn lasku kaikilla!

TAULUKKO 1 Ylikuormittumisen oireita (7, 15).

Aina (edellytys diagnoosille) suoritus- ja harjoittelukyvyin heikkeneminen
Miltei aina väsymys, voimattomuus
Unettomuus, unihäiriöt, ruokahaluttomuus tai ruokahalun lisääntyminen, kehon painon muutokset
Toistuvat infektio-oireet
Tykytys ja rytmihäiriötuntemukset, rintakivut, hengenahdistus etenkin rasituksessa
Lihaskivut, lihaskuume, lihasten huono hallinta, lihaskivut, tahattomat lihassupistukset
Reaktiivisuuden ja koordinaation heikkeneminen
Mieliala: negatiiviset tuntemukset lisääntyvät ja positiiviset vähenevät: esim. apaattisuus, masentuneisuus, ahdistus ja haluttomuus lisääntyvät ja iloisuus ja pirteys vähenevät
Keskittymiskyvyttömyys, usein esiintyvä päänsärky, kuulo- ja näköhäiriöt
Kuukautiskierron häiriöt, seksuaalitoimintojen häiriöt
Ruoansulatuskanavan toiminnan häiriöt, pahoinvointi

Perustutkimukset kaikille - muut kohdennetaan oireiden mukaan

- **Anamneesi:**

Haastattelu, kyselyt

- Kliininen tutkimus
- Verikokeet
- Spiroergometria

Ylikuormitusoireiden taustalla voi olla orgaaninen sairaus

- Infektiosairaus/jälkitila (esim. flunssa, mononukleoosi)
- Endokrinologinen sairaus (esim. diabetes, hypotyreoosi)
- Lihassairaus
- Psyykkinen sairaus
- Sydänsairaus
- Allergiat ja astma
- Suolistosairaus (esim. keliakia)
- Unihäiriö
- Altistavat tekijät eivät välttämättä arviointihetkellä enää havaittavissa
- Voi olla monta tekijää

Ylikuormittuneet urheilijat raportoivat usein toistuvia ylähengitystieinfektioita

- Kova fyysinen kuormitus pidentää heikentyneen immuunivasteen aikaikkunaa ja voimistaa vasteen heikkenemistä → kohonnut ylähengitystieinfektioiden riski yksittäisen kovan kuormituksen jälkeen
- Hengitysteissä voi olla myös inflammaatio esim. allerginen nuha/astma erotuksena patogeenin aiheuttamaan hengitystieinfektioon
- Myös muut ylikuormituksen taustalla olevat syyt voivat lisätä ylähengitystieinfektioiden riskiä

Ylirasitustila on monen stressitekijän summa

Sosiaaliset suhteet

Perhe, parisuhde
Ystävyssuhteet
Valmentaja, joukkue

Taloudellinen tilanne

Töiden vaativuus

Opiskelu

Muut stressitekijät, esim. muutto, matkustaminen jne

Virheet harjoittelussa on yksi tärkeimmistä syistä ylikuormitustilan kehittymiselle

- Epätasapaino kuormituksen ja palautumisen välillä
- Määrän liian nopea lisääminen
- Intensiteetin merkittävä lisääminen
- Monotoninen harjoittelu
- Liiallinen kilpailujen määrä
- Altistuminen ympäristön stressitekijöille: korkeuserot, kylmä, kuuma

**Koska spesifiä hoitoa ei ole, on ehkäisy
ensiarvoisen tärkeää**

Kuormittumista ja palautumista tulee seurata säännöllisesti

Kuormituksen ja
palautumisen suhde

Yksilöllisyyden
huomioiminen ja
kommunikointi

Terveystarkastukset ja
moniammatillisen tiimin
saatavuus

Riittävä toipumisaika
vamman tai sairauden
jälkeen

Riittävä palautuminen ja uni on tärkeää

Yksi päivä viikossa ilman ohjelmoitua harjoittelua

Riittävä unen määrä –yksilöllisyys

Urheilun ulkopuolinen kuormitus vaikuttaa fyysisen harjoittelun kuormittavuuteen ja palautumiseen

Liian vähäinen energian saatavuus lisää ylikuormittumisen riskiä

Riittävästi hiilihydraatteja -vaje lisää ylikuormitusoireiden ilmaantumisen todennäköisyyttä

Riittävästi proteiinia -aminohappolisistä ei todennäköisesti hyötyä

Riittävästi nestettä

REDS

Syömishäiriön tunnistaminen

Monipuolinen seuranta on avain varhaiseen tunnistamiseen

- Urheilijan hyvä itsetuntemus ja itseluottamus
- Kyselyt
- Harjoituspäiväkirjat –harjoituksen koettu kuormittavuus
- Fysiologiset testit: ortostaattinen koe, aamu/leposyke, sykevälivaihtelu
- Observointi
- Suorituskykytestit
- Psykologiset testit

Toipuminen on hidasta

- Oireenmukainen hoito
- Palautumisen tukeminen
  - Lepo ja hyvin kevyt harjoittelu
  - Uni
- Ravitsemus
- Harjoitteluun paluu vähitellen tilannetta tarkasti seuraten
- Poissaolo yleensä ainakin 2-4 viikkoa → kevyt liikunta 2-4 x vko, toinen laji, hyötyliikunta, mieluisa tekeminen
- Palautumisaika liittyy löyhästi oireiden kestoon

Yhteenveto

- Heikentyneen suorituskyvyn syytä tulee aina etsiä
  - Poissulkudiagnoosi
  - Laboratoriokokeet tärkeitä erotusdiagnostiikassa
  - Muut laboratoriotutkimukset eivät erota liiallista ylikuormitusta ylikuormitusoireyhtymästä
  - Ei spesifistä hoitoa
- painopiste ehkäisyssä ja varhaisessa tunnistamisessa

Kirjallisuutta

- Carrard J, Rigort AC, Appenzeller-Herzog C, Colledge F, Königstein K, Hinrichs T, Schmidt-Trucksäss A. Diagnosing Overtraining Syndrome: A Scoping Review. *Sports Health*. 2022 Sep-Oct;14(5):665-673.
- Weakley, J., Halson, S. L., & Mujika, I. (2022). Overtraining Syndrome Symptoms and Diagnosis in Athletes: Where Is the Research? A Systematic Review, *International Journal of Sports Physiology and Performance*, 17(5), 675-681.
- Prevention, Diagnosis, and Treatment of the Overtraining Syndrome: Joint Consensus Statement of the European College of Sport Science and the American College of Sports Medicine, [Med Sci Sports Exerc.](#) 2013 Jan;45(1):186-205.
- Recovery and Performance in Sport: Consensus Statement: *International Journal of Sports Physiology and Performance*, 2018, 13, 240-245
- The IOC consensus statement: beyond the Female Athlete Triad—Relative Energy Deficiency in Sport (RED-S): Mountjoy M, Sundgot-Borgen J, Burke L, et al. *Br J Sports Med* 2014;48:491–497.
- Urheilijan Ylikuormitustila. Arja Uusitalo. *Duodecim* 2015; 131 (24): 2344-50
- Overtraining Syndrome: A Practical Guide: Kreher J, Schwartz J. *Sports Health* 2012.
- Kuvat: freepik

Urheilijan ylikuormitusongelmien hoitopolku

Tampereen
URHEILUAKATEMIA

Toimet arjessa

- Harjoituspäiväkirjan täyttäminen, tuntemusten kirjaaminen
- Kuormituksen ja palautumisen seuranta
- Suorituskyvyn testaus ja seuranta
- Arjen kokonaiskuormituksen huomiointi

Arviointi vastaanotolla

- Haastattelu, kliininen tutkimus
- Sairauksien ja muiden ongelmien tunnistaminen
  - perustutkimukset kaikille
  - kliiniset rasitustestit ja tarkemmat tutkimukset tarvittaessa
- Ohjaus ja jatkosuunnitelma

Kohti normaalia harjoittelua

- Valmennuksen tukitoimet kohdennetusti tunnistetun ongelman mukaan
- Sairauden tai vamman hoitoon tarvittavat toimenpiteet
  - esim. lääkehoito
- Tiivis kokonaiskuormituksen seuranta
- Suorituskyvyn palautumisen seurantatellit

Epäilyn herätessä harjoittelun kevennys

Herkästi ohjaus lääkärielle

Liikuntafysiologi

- varala.fi
- taula.fi

Liikuntalääketieteen erikoislääkäri

- taula.fi
- pihlajalinna.fi

Asiantuntijat

- Psykkinen valmentaja /urheilupsykologi
- Ravitsemusasiantuntija
- Liikuntafysiologi

Kiitos!
Thank you!

Kysymyksiä?

 terveurheilija®

**Tampereen
urheilulääkäriasema**

Miten palautumista voidaan edistää?

Palautumisen perusta:

Uni ja lepo

Uni ja lepo ovat tärkeimpiä fyysistä ja psyykkistä palautumista edistäviä asioita.

Riittävä energiansaanti

Harjoittelussa ehtyneiden energiavarojen täyttö on merkittävä palautumista edistävä tekijä.

Nestetasapaino

Hyvä neste- ja elektrolyyttitasapaino mahdollistavat sopivat olosuhteet palautumiseen.

Järkevästi suunniteltu harjoittelu

Harjoittelun ohjelmoinnissa tulee huomioida myös arjen muut kuormitustekijät.

Lihasten energiavarastot palautuvat nopeammin, jos ruokailu tapahtuu melko pian harjoituksen jälkeen (<2 h).

Palautumista tukee:

Hyvä aerobinen kunto

Harjoitteluun kannattaa sisällyttää riittävästi matalatehoista liikuntaa.

Saattaa olla hyötyä:

Kylmävesiupotus
Kompressiovaatteet

Fysiologisten mittareiden lisäksi urheilijan oma kokemus palautuneisuudesta ja suoriutusvalmiudesta on tärkeä arvioitaessa palautumista.

Ei hyötyä/vähäistä hyötyä:

Venyttely	Putkirullaus
Hieronta	Sähköstimulaatio

Peake JM. Recovery after exercise: what is the current state of play? Curr Opin Physiol. 2019, 10:17-26.

terveurheilija